

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّٰدِقِينَ
﴿١٢١﴾ مَا كَانَ لِأَهْلِ الْمَدِينَةِ وَمَنْ حَوْلَهُمْ مِنَ الْأَعْرَابِ
أَنْ يَتَخَلَّفُوا عَنِ رَسُولِ اللَّهِ وَلَا يَرْغَبُوا بِأَنفُسِهِمْ
عَنْ نَفْسِهِ ۚ ذَٰلِكُمْ بِأَنَّهُمْ لَا يُصِيبُهُمْ ظَمَأٌ وَلَا نَصَبٌ
وَلَا مَخْمَصَةٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَطَءُونَ مَوْطِئًا
يَغِيظُ الْكُفَّارَ وَلَا يَنَالُونَ مِنْ عَدُوِّ نِيْلًا إِلَّا
كُتِبَ لَهُمْ بِهِ عَمَلٌ صَالِحٌ ۚ إِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ
أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ﴿١٢٢﴾ وَلَا يُنْفِقُونَ نَفَقَةً
صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً وَلَا يَقْطَعُونَ وَادِيًا إِلَّا
كُتِبَ لَهُمْ لِيَجْزِيَهُمُ اللَّهُ أَحْسَنَ مَا كَانُوا
يَعْمَلُونَ ﴿١٢٣﴾ وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنفِرُوا كَآفَّةً
فَلَوْلَا نَفَرَ مِنْ كُلِّ فِرْقَةٍ مِنْهُمْ طَائِفَةٌ
لِيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَ لِيُنذِرُوا قَوْمَهُمْ
إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ ﴿١٢٤﴾

ممکن است این امر از روی بی توجهی باشد و به دنبال آن نرود که اعمال خود را به نحو صحیح انجام دهد. این بی توجهی سبب می شود که او نتواند راه رستگاری را ببیماید مرتکب خطاها و گناہانی شود

ممکن است نسبت به اصل موضوع و عمل به احکام اسلامی توجه داشته باشد و بخواهد به آنها عمل کند اما مرجع تقلید را انتخاب نکند. او باید به گونه ای عمل کند که مطمئن باشد کارهای خود را مطابق با دستورات الهی انجام می دهد؛ یعنی باید به کیفیت عمل به احتیاط آشنا باشد؛ مثلاً، اگر عده ای از مجتهدان عملی را حرام می دانند و عده ای دیگر آن را حرام نمی دانند، آن عمل را انجام ندهد و اگر عده ای از مجتهدان عملی را واجب می دانند و برخی مستحب، آن را حتماً انجام دهد. در این حالت شرایط سختی را پیش می آورد که عملاً کمتر کسی می تواند این وضع را ادامه دهد.

درس دهم

مرجعیت و ولایت فقیه

همان طور که در درس های گذشته عنوان شد، دو مورد از مسئولیت های رسول خدا ﷺ، پس از ایشان به ائمه اطهار علیهم السلام منتقل شد و آنان به عنوان حجت های خدا در روی زمین، این مسئولیت ها را برعهده گرفتند و در همین راستا، به ارشاد و هدایت مردم برخاستند و برای برپایی حکومت الهی و اقامه قسط و عدل، جهاد و مبارزه کردند.

در این درس به بررسی پاسخ دو سؤال زیر می پردازیم:

آیا این دو مسئولیت در دوره غیبت کبری استمرار می یابد؟

یا مردم به خود واگذار شده اند و دین در این زمینه برنامه ای ندارد؟

◀ وجوب و ضرورت تفقه در دین توسط عده ای، واجب کفایی است.

◀ بیانگر ادامه داشتن مرجعیت دینی در عصر غیبت کبری

◀ انذار قوم از وظایف فقیهان

تدبر در قرآن

خداوند در قرآن کریم می فرماید :

وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنفِرُوا كَافَّةً فَلَوْلَا نَفَرَ مِن كُلِّ فِرْقَةٍ مِّنْهُمْ طَائِفَةٌ لِّيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَ لِيُنذِرُوا

قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ^{معتدل}

و نمی شود که مؤمنان، همگی [برای آموزش دین] اعزام شوند، پس چرا از هر گروهی، جمعی از آنها اعزام نشوند تا دانش دین را [به طور عمیق] بیاموزند و آن گاه که به سوی قوم خویش بازگستند، آنها را هشدار دهند، باشد که آنان [از کیفر الهی] بترسند.

با توجه به آیه بالا به سؤال های زیر پاسخ دهید :

۱- به نظر شما، چرا خداوند حتی در زمان پیامبر و با وجود حضور ایشان، عده ای را تشویق

به فراگیری علم دین می کند؟ از آن جا که همه ی مسلمانان نمی توانند در باره ی احکام دین تفقه و تحقیق کنند و همه به پیامبر اسلام دسترسی ندارند، عده ای از آنان باید این مسئولیت را به عهده بگیرند. این افراد وظیفه دارند احکام دین را فراگیرند و به دیگران برسانند.

۲- آیا موختن عمیق دین و بیان تعالیم آن، اختصاص به زمان پیامبر دارد؟ چرا؟ خیر، در عصر غیبت نیاز به متخصصان دینی بیشتر می شود زیرا وقتی که در زمان پیامبر (ص) و امامان معصوم (ع) ایشان افرادی را تشویق به یادگیری عمیق معارف دین و ارائه آن به دیگران می کردند، قطعاً در زمانی که جامعه در دوران غیبت به سر می برد و دسترسی به امام ندارد باید کسانی باشند که با فراگیری همه جانبه مسائل دین، پاسخگوی سوالات و نیازهای مردم باشند.

ضرورت تداوم مسئولیت های امام در عصر غیبت

از آنجا که دین اسلام همیشگی و برای همه دوران هاست، عقلاً ضروری است که این دو مسئولیت

یعنی «مرجعیت دینی» و «ولایت ظاهری» در عصر غیبت ادامه یابد؛ زیرا :

۱- اگر «مرجعیت دینی» ادامه نیابد، یعنی متخصصی نباشد که احکام دین را بداند و برای مردم بیان کند و پاسخگوی مسائل جدید مطابق با احکام دین نباشد، مردم با وظایف خود آشنا نمی شوند و نمی توانند به آن وظایف عمل کنند.

۲- اگر «ولایت ظاهری» ادامه نیابد و حکومت اسلامی تشکیل نشود، نمی توان احکام اجتماعی اسلام را که نیازمند مدیریت و پشتوانه حکومتی است، در جامعه به اجرا درآورد.

حال سؤال این است که در دوره غیبت، مسئولیت های مربوط به امامت، چگونه ادامه می یابد و مسلمانان از چه راهی به احکام و قوانین دین، دسترسی پیدا می کنند و این قوانین چگونه در جامعه پیاده می شود؟

فیلم : اثبات ولایت فقیه در پنج دقیقه

۲. راهکار ائمه برای مردمی که در شهرهای دور دست زندگی می کردند و به احکام دینی دسترسی نداشتند چه

بود؟ پاسخ: تربیت شاگردان و دانشمندان و فرستادن آنان به سرزمین ها

۳. تفقه در دین به چه معناست توضیح دهید؟

راهکار پیامبر و امامان علیهم السلام برای عصر غیبت

در زمان ائمه علیهم السلام، مردمانی در شهرهای دور دست بودند که به امامان دسترسی نداشتند و نمی توانستند احکام دین را از ایشان بشنوند و از فرمان های آنان مطلع شوند. از این رو، آن بزرگواران دانشمندانی را تربیت می کردند که در حدّ توان به معارف و احکام دین دست یابند. این دانشمندان به نقاط مختلف شهر خود و یا شهرهای دیگر می رفتند و احکام اسلام را به مردم می آموختند. اگر مردم نیز پرسشی داشتند، آنان براساس دانشی که از قرآن کریم و روایات داشتند، به آن پرسش پاسخ می دادند.

بیشتر بدانیم

۱- یکی از یاران امام رضا علیه السلام به امام عرض کرد: برای من مشکل است که در هر زمانی نزد شما بیایم و معارف دینی را از شما بگیرم. امام به ایشان فرمود: «می توانی از زکریای قمی که از نظر دین و دنیا امین است، بپرسی».^۱

۲- ابوحماد رازی می گوید: در سامرا به نزد امام هادی علیه السلام رفتم و از بعضی مسائل حلال و حرام پرسیدم. چون قصد بازگشت داشتم حضرت فرمود: «چنانچه در امور دینی در [تشخیص] حلال و حرام، مسئله ای بر تو دشوار شد، از عبدالعظیم حسنی سؤال کن و سلام مرا به او برسان».^۲

این روش، برگرفته از قرآن کریم است.^۳ (خداوند در قرآن کریم دستور می دهد گروهی از مردم، وقت و همت خود را صرف شناخت دقیق دین کنند و به «تفقه» در آن پردازند تا پس از کسب علم به شهرهای خود بروند و قوانین اسلام را به مردم بیاموزند. تفقه، به معنای تلاش برای کسب معرفت عمیق است.)^۴ افرادی که به معرفت عمیق در دین می رسند و می توانند قوانین و احکام اسلام را از قرآن و روایات به دست آورند، «فقیه» نامیده می شوند.^۴ مسلمانان وظیفه دارند در زمان غیبت امامان یا عدم امکان دسترسی به ایشان، به این

فقیهان مراجعه کنند. به احادیثی از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و ائمه اطهار علیهم السلام در این زمینه توجه کنید:

۱- پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله می فرماید:

۶ («حال کسی که از امام خود دور افتاده و به او دسترسی ندارد، سخت تر از حال یتیمی است که پدر را از دست داده است؛ زیرا چنین شخصی، در مسائل زندگی، حکم و نظر امام را نمی داند) البته اگر یکی از پیروان ما که به علوم و دانش ما آشناست، وجود داشته باشد، باید دیگران را که به احکام ما آشنا نیستند،

۱- وسائل الشیعه، شیخ حر عاملی، ج ۲۷، ص ۱۴۶.

۲- عبدالعظیم حسنی یکی از علمای شیعه بود که محضر مبارک امام رضا و امام محمد تقی و امام هادی علیهم السلام را درک کرده و احادیث فراوانی از آنان روایت کرده است.

۴. فقیه به چه کسی می گویند؟

۵. مسلمانان در زمان غیبت امامان و عدم امکان دسترسی به آنها برای اطلاع از احکام دینی باید به چه کسانی

مراجعه کنند؟ پاسخ: فقیهان

۶. پیامبر اکرم (ص) حال کسی را که از امام خود دور افتاده و به او دسترسی ندارد به چه چیزی تشبیه کرده است؟ چرا؟

۷. حدیث زیر توسط کدام امام؟، در پاسخ به چه کسی؟ و درباره چه موضوعی بیان شد؟

۸. با توجه به حدیث "وَأَمَّا الْحَوَادِثُ الْوَاقِعَةُ فَارْجِعُوا فِيهَا إِلَى رِوَاةِ حَدِيثِنَا..." مسلمانان در عصر غیبت در کدام مسائل

باید به فقیه مراجعه کنند؟ پاسخ: در احکام و مسائل فردی و مسائل اجتماعی

راهنمایی کند و دستورات دین را به آنها آموزش دهد. در این صورت، او در بهشت با ما خواهد بود.^۱

۴. امام عصر علیه السلام در پاسخ یکی از یاران خود به نام اسحاق بن یعقوب که درباره «رویدادهای جدید» عصر غیبت سؤال کرد و راه چاره را پرسید، فرمود:

«وَأَمَّا الْحَوَادِثُ الْوَاقِعَةُ فَارْجِعُوا فِيهَا إِلَى رِوَاةِ حَدِيثِنَا فَإِنَّهُمْ حُجَّتِي عَلَيْكُمْ وَ أَنَا حُجَّةُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ^۲

«و در مورد رویدادهای زمان به روایان حدیث ما رجوع کنید که آنان حجت من بر شمایند و من

حجت خدا بر آنها می باشم».

پاسخ گوی مسائل جدید در عصر غیبت: فقیهان زمان شناس

این روایات بیانگر آن است که مسلمانان در غیبت امام، نه تنها در احکام و مسائل فردی، بلکه در

مسائل اجتماعی هم، باید به «فقیه» مراجعه کنند. روشن است که انجام چنین وظیفه‌ای،^۹ (جز با نفی

حاکمان طاغوت و تشکیل «حکومت اسلامی» به رهبری فقیه میسر نیست)^۹

بنابراین: ^۹ مراجعه به فقیه برای مسائل فردی و اجتماعی در عصر غیبت، جز با انجام چه کاری انجام پذیر نیست؟

۱۰. طبق فرمان امام زمان (ع) فقیهان واجد شرایط در عصر غیبت کدام وظیفه ها را به عهده دارند؟

در دوره غیبت، بنا به فرمان امام زمان علیه السلام و به نیابت از ایشان، «فقیهان» واجد شرایط، دو مسئولیت

«مرجعیت دینی» و «ولایت ظاهری» را برعهده دارند و در حد توان، جامعه اسلامی را در مسیر اهداف

الهی هدایت و رهبری می کنند.

در این میان، گروهی از فقیهان، احکام و قوانین دین را در اختیار مردم قرار می دهند.^{۱۱} (کسانی

که در احکام دین متخصص دین نیستند، به این متخصصان مراجعه می کنند و احکام دین را از آنان

می آموزند. این مراجعه را پیروی یا «تقلید» می گویند) البته این مراجعه، یک روش رایج عقلی است؛

^{۱۲} (یعنی انسان در امری که تخصص و مهارت ندارد، به متخصص آن مراجعه می کند) پس، تقلید در

احکام، به معنای رجوع به متخصص دین است. چنین فقیه‌ی را نیز مرجع تقلید می نامند.

همچنین^{۱۵} (از میان فقیهان کسی که توانایی سرپرستی و ولایت جامعه را دارد، عهده دار حکومت

می شود و قوانین الهی را در جامعه به اجرا درمی آورد. فقیه‌ی که این مسئولیت را برعهده می گیرد،

ولی فقیه^۴ می گویند)^{۱۵}

بدین ترتیب در عصر غیبت:

^{۱۶} «مرجعیت دینی» در شکل «مرجعیت فقیه» ادامه می یابد و «ولایت ظاهری» به صورت «ولایت فقیه»

استمرار پیدا می کند)^{۱۶}

۳- مقصود امام از روایان حدیث: مقصود امام در اینجا، آن دسته از روایان حدیث هستند که بتوانند رویدادهای جدید زمان را بشناسند

۱۵. ولی فقیه به چه کسی می گویند؟

۱۶. در عصر غیبت کبری، مسئولیت مرجعیت دینی و ولایت ظاهری چگونه ادامه می یابد؟

۱۱. تقلید و پیروی به چه معناست؟

۱۲. مراجعه به فقیهان برای تقلید از آنان در احکام دین، یک روش رایج عقلی است. ص غ

۱۳. مراجعه به متخصص یک روش رایج عقلی است یعنی چه؟

۱۴. مرجع تقلید به چه کسی گفته میشود؟ فقیه‌ی که در مسائل و احکام دینی تخصص دارد و مردم برای یادگیری

احکام دین به او مراجعه می کنند را مرجع تقلید می گویند.

۱۹. برای شناخت مرجع تقلید واجد شرایط چه کاری باید انجام بدهیم؟ پاسخ: باید تحقیق کنیم

۲۰. شرایط ولی فقیه را بنویسید؟

۲۱. چرا ولی فقیه باید زمان شناس باشد؟

۱۷. شرایط مرجع تقلید را بنویسید؟

۱۷ (۱- باتقوا^۱ باشد. ۲- عادل^۲ باشد. ۳- زمان شناس باشد و بتواند احکام دین را متناسب با نیازهای روز، به دست آورد. ۴- اعلم باشد؛ یعنی از میان فقها از همه عالم تر باشد)^{۱۷}

۱۸. راه‌های شناخت مرجع تقلید را بنویسید؟

شناخت متخصص در احکام دین، مانند شناخت هر متخصص دیگر است. ما همان‌طور که برای یافتن بهترین پزشک، معمار یا مهندس، تحقیق و جست‌وجو می‌کنیم، برای شناخت فقیه واجد شرایط نیز باید تحقیق نماییم و یکی از راه‌های زیر را پیش گیریم.

۱۸ پاسخ قسمت اول فعالیت کلاسی پایین

۱- از دو نفر عادل و مورد اعتماد که بتواند فقیه واجد شرایط را تشخیص دهد، بپرسیم.
۲- یکی از فقیهان، در میان اهل علم آن‌چنان مشهور باشد که انسان مطمئن شود و بداند که این فقیه، واجد شرایط است) ^{۱۸} پاسخ قسمت اول فعالیت کلاسی پایین

فعالیت کلاسی

شما با چه روشی مرجع تقلید خود را انتخاب کرده‌اید؟ اگر کسی که به سنّ تکلیف رسیده است،

مرجع تقلید خود را انتخاب نکند، اعمال وی چگونه خواهد بود؟ پاسخ قسمت دوم این فعالیت صفحه ۱۲۴

شرایط ولی فقیه

فقیه‌ی که رهبری جامعه اسلامی را بر عهده می‌گیرد باید شرایط زیر را داشته باشد :

۲۰ (۱- باتقوا باشد. ۲- عادل باشد. ۳- زمان شناس باشد) ^{۲۱} (تواند احکام دین را متناسب با نیازهای روز به دست آورد) ^{۲۲} ۲- مدیر و مدبر باشد) ^{۲۳} (تواند جامعه را در شرایط پیچیده جهانی رهبری کند) ^{۲۴} ۳- شجاعت و قدرت روحی داشته باشد) ^{۲۵} (ناپتون ترس و وا همه، در برابر زیاده خواهی دشمنان بایستد) ^{۲۶} در اجرای احکام دین از کسی ترسد و با قدرت، در مقابل تهدیدها بایستد و پایداری کند.

حکومت و رهبری فقیه‌ی که شرایط فوق را دارد، مشروع است؛ ^{۲۴} (یعنی دین به او اجازه رهبری مردم را داده است. در غیر این صورت، پیروی از دستورات وی حرام است) ^{۲۴}

علاوه بر این، ^{۲۵} (ولی فقیه باید از جانب مردم پذیرفته شده باشد تا بتواند کشور را اداره کند و به پیش برود. یعنی، فقیه باید نزد مردم جامعه خود، «مقبولیت» داشته باشد) ^{۲۵}

پس تشکیل نظام و حکومت اسلامی، بر دو پایه «مشروعیت» و «مقبولیت» استوار است.

۱- تقوا یک حالت و قدرت روحی است که مانع رفتن انسان به سوی گناه می‌شود و مانند حافظ و نگهدارنده از گناه عمل می‌کند.
۲- عدالت، مراتب دارد. عدالت پیامبر و امام به معنای دوری از هرگونه ظلم است. عدالت فقیه باید آن قدر باشد که به ندرت از وی گناهی سرزند. عدالت یک فرد عادی باید به اندازه‌ای باشد که مردم به وی اعتماد کنند و به دروغ‌گویی و گناه مشهور نباشد.

۲۴. حکومت و رهبر ولی فقیه باید مشروع باشد یعنی چه؟

۲۵. مقبولیت ولی فقیه به چه معناست؟

۲۲. چرا ولی فقیه باید مدیر و مدبر باشد؟

۲۳. چرا ولی فقیه باید شجاعت و قدرت

روحی داشته باشد؟

۲۶. در عصر غیبت کبری، حاکم جامعه اسلامی را می نامند. پاسخ: ولی فقیه

۲۷. چرا انتخاب ولی فقیه نمی تواند مانند انتخاب مرجع تقلید باشد؟

۲۸. چرا نمی شود هر کس به طور جداگانه ولی فقیه خود را انتخاب کند؟

چگونگی انتخاب ولی فقیه

- ۲۷ (از آنجا که ولی فقیه، بیان کننده قوانین و مقررات اجتماعی اسلام است، انتخاب وی نمی تواند مانند انتخاب مرجع تقلید باشد؛ یعنی نمی شود که هر کس به طور جداگانه برای خود ولی فقیه انتخاب کند)؛
- ۲۸ (زیرا اداره جامعه تنها با یک مجموعه قوانین و یک رهبری امکان پذیر است؛ در غیر این صورت، هرج و مرج و تفرقه و پراکندگی پیش می آید و این، یک امر روشن و بدیهی در تمام نظام های سیاسی دنیا است)؛
- ۲۸ پس، مردم در انتخاب ولی فقیه باید به صورت **دسته جمعی** اقدام کنند و فقیهی را که شرایط رهبری دارد، با آگاهی و شناخت بپذیرند، به وی اعتماد و اطمینان کنند و رهبری جامعه را به وی بسپارند.
- مردم کشور ما در زمان انقلاب اسلامی به شیوه ای مستقیم و با حضور در اجتماعات و راه پیمایی های سراسری، ولایت امام خمینی علیه السلام را پذیرفتند و با ایشان پیمان یاری بستند.
- اکنون نیز بنابر قانون اساسی، مردم ابتدا نمایندگان خبره خود را انتخاب می کنند و آن خبرگان نیز از میان فقها آن کسی را که برای رهبری شایسته تر تشخیص دهند، به جامعه اعلام می کنند. بر این مبنا بود که پس از رحلت امام خمینی علیه السلام حضرت آیت الله خامنه ای مسئولیت رهبری جامعه را بر عهده گرفتند.
- ۲۹ (طبیعی است که چنین فقیهی تا وقتی رهبر جامعه است که شرایط ذکر شده را داشته باشد. تشخیص این امر نیز بر عهده مجلس خبرگان است)؛

دانش تکمیلی

اگر می خواهید بدانید چرا برخی از فتواها و نظرات فقیهان در خصوص برخی موضوعات دینی متفاوت است، به سایت گروه قرآن و معارف، بخش «دانش تکمیلی» مراجعه کنید.

وظایف رهبر (ولی فقیه)

برخی از وظایف رهبر جامعه اسلامی که از قرآن کریم، روایات و سیره معصومین بزرگوار علیهم السلام به دست می آید، عبارت اند از:

۳۰ (۱- تلاش برای اجرای احکام و دستورات الهی در جامعه) رهبر جامعه اسلامی می کوشد

جامعه مطابق با **دستورات دین** اداره شود و مردم از مسیر قوانین الهی خارج نشوند.

۳۰ (۲- حفظ استقلال کشور و جلوگیری از نفوذ بیگانگان) کشورهای بیگانه، به خصوص قدرت های

بزرگ، همواره در صدد سلطه بر کشورهای دیگرند و از روش های مختلف برای رسیدن به این هدف استفاده می کنند. یکی از روش های آنان فشار اقتصادی و روانی است. رهبر با دعوت مردم به استقامت و پایداری و بستن راه های سلطه، تلاش می کند عزت و استقلال کشور از دست نرود.

۲۹. فقیهی که رهبری جامعه را بر عهده دارد تا چه زمانی این مسئولیت را بر عهده خواهد داشت و تشخیص

۱۲۹

آن بر آمده کدام نهاد است؟

۳۰. وظایف رهبر جامعه اسلامی (ولی فقیه) را از منظر آیات قرآن و روایات سیره معصومین (ع) را نام ببرید؟

۳۱. اداره ی یک جامعه به سوی پیشرفت و عدالت و تعالی چگونه میسر و امکان پذیر است؟

۳۲. نهاد های مختلفی که پیوسته به رهبری مشورت می دهند کدامند؟

۳۳. بدون حضور چه کسانی حکومت اسلامی دستاوردی نخواهد داشت؟ مردم

۳۰ (۳- تصمیم گیری بر اساس مشورت) از آنجا که اداره ی یک جامعه و رهبری آن به سوی پیشرفت و عدالت و تعالی، (با بهره گرفتن از اندیشه های اندیشمندان و متخصصان میسر است، رهبر باید با مشورت با نخبگان تصمیم های لازم را بگیرد) امروزه در جامعه ما، علاوه بر اشخاص، نهادهای مختلفی نیز هستند که به صورت پیوسته به رهبری مشورت می دهند، مانند (مجمع تشخیص مصلحت نظام، شورای عالی انقلاب فرهنگی، مجلس شورای اسلامی، شورای عالی امنیت ملی، جامعه مدرسین حوزه علمیة قم و شورای عالی حوزه های علمیه) ۳۲

۳۰ (۴- ساده زیستی) رهبر به دنبال توسعه مال و ثروت و تشکیل یک زندگی اشرافی و تجملاتی حتی از طریق مشروع نیست اگرچه امروزه زندگی اشرافی رؤسای جمهور و پادشاهان، از قبیل داشتن خانه های گران قیمت، استفاده از بهترین سرویس ها و مبلمان در خانه، استراحت و تفریح در زیباترین سواحل و جزایر دنیا، داشتن ده ها اتومبیل شیک، برگزاری مهمانی های پرهزینه و شرکت در مجالس لهو، با هزینه شخصی یا با استفاده از اموال عمومی، یک امر عادی است، اما رهبر با الگو قرار دادن اولیای دین، همواره یک زندگی ساده را دنبال می کند.^۱

مردم و رهبری

همان طور که بیان شد، رهبر جامعه اسلامی، رهبری کسانی را برعهده دارد که می خواهند در سایه قوانین اسلام به رستگاری برسند.

در چنین جامعه ای، همان طور که مسئولیت رهبری با سایر رهبران متفاوت است، مردم نیز نگاهی متفاوت به رهبری دارند؛ رهبر برای آنان پیشوایی است که با قدم گذاشتن در مسیر کمال و عدالت، سایر مردم را به پیمودن راه فرا می خواند. مردم نیز تلاش می کنند با همت و پشتکار خود وی را همراهی کنند و قافله سالار را در همه عرصه ها و به خصوص در آنجا که سختی ها بروز می کنند، تنها نگذارند. در حقیقت، در نظام و حکومت اسلامی، مشارکت و همراهی مردم پایه و اساس پیشرفت است و بدون حضور و مشارکت آنان حکومت اسلامی دستاوردی نخواهد داشت.

با توجه به نکات فوق، مردم نیز مسئولیت هایی نسبت به رهبر دارند که برخی از آنها عبارت اند از:

۳۵ (۱- وحدت و همبستگی اجتماعی) همان طور که **فرقه و پراکندگی**، به سرعت یک حکومت را از

۱- به عنوان مثال در سال ۲۰۱۱، مراسم ازدواج نوه ملکه انگلیس با هزینه ای حدود ۲۰ میلیون پوند برگزار شد و این کشور به مدت چهار روز جهت هرچه باشکوه تر برگزار شدن این مراسم تعطیل شد. هزینه این ازدواج، از جیب مالیات دهندگان این کشور، تأمین شد. همچنین در سفر ترامپ، رئیس جمهور امریکا به عربستان، این کشور هدایایی مانند کشتی تفریحی به ارزش ۸۰۰ میلیون دلار، شمشیر طلای ۲۵ کیلوگرمی به ارزش ۲۰۰ میلیون دلار، و ... به ترامپ هدیه کرد.

۳۴. در نظام و حکومت اسلامی پایه و اساس پیشرفت کدام است؟ مشارکت و همراهی مردم

۳۵. در نظام اسلامی مسئولیت های مردم نسبت به رهبر کدام اند؟

۱۳۰

۳۶. چه چیزی کشور را قوی و به رهبر امکان می دهد برنامه های اسلامی را به اجرا در آورد؟ همبستگی اجتماعی

۳۷. با کدام کار مردم، فرصت مقابله با دشمنان داخلی و خارجی فراهم می شود؟ با استقامت مردم

۳۸. برای تصمیم‌گیری صحیح در برابر قدرت‌های ستمگر اطلاع از کدام شرایط برای مردم ضروری است؟

۳۹. یک معیار برای درستی یا نادرستی عملکرد ما در برابر دشمنان را بنویسید؟

۴۰. منظور از مشارکت نظارت همگانی چیست؟

پای درمی‌آورد و سلطه‌گران را بر کشور مسلط می‌کند، همبستگی اجتماعی، کشور را قوی می‌کند و به رهبری امکان می‌دهد که برنامه‌های اسلامی را به اجرا درآورد.^۱

۳۵ (۲- استقامت و پایداری در برابر مشکلات): هر کشوری در مسیر رسیدن به استقلال و کمال با مشکلات بزرگ و کوچکی روبه‌رو می‌شود؛ همان‌گونه که کشور ما از ابتدای انقلاب اسلامی مورد تهاجم دشمنان قرار گرفت. پس مردم باید با استقامت خود، فرصت و توان مقابله با مشکلات داخلی و خارجی را برای رهبر فراهم کنند.^۲

۳۵ (۳- افزایش آگاهی‌های سیاسی و اجتماعی): برای تصمیم‌گیری صحیح در برابر قدرت‌های ستمگر دنیا،^{۳۸} اطلاع از شرایط سیاسی و اجتماعی جهان،^{۳۸} ضروری است. ما باید بتوانیم به گونه‌ای عمل کنیم که بیشترین ضربه را به مستکبران و نقشه‌های تفرقه‌افکنانه آنان بزنیم و خود کمترین آسیب را ببینیم.^{۳۹} ناراحتی دشمنان از عمل ما یا خوشحالی و شادی آنان از رفتار ما،^{۳۹} می‌تواند یکی از معیارهای درستی و نادرستی عملکرد ما باشد.^۲

بیانگر مشارکت در نظارت همگانی

۳۵ (۴- مشارکت در نظارت همگانی): براساس فرمان خداوند، همه افراد جامعه اسلامی نسبت به یکدیگر مسئول‌اند و مانند سوارشدگان در یک کشتی‌اند. اگر گناهی در جامعه رواج پیدا کند، فقط گناهکاران عذاب نمی‌شوند، بلکه همه کسانی که در برابر انجام گناه در جامعه سکوت کرده‌اند نیز باید پاسخگو باشند. بنابراین،^{۴۰} همه ما باید ناظر بر فعالیت‌های اجتماعی باشیم و در صورت مشاهده گناه توسط هرکس، وظیفه امر به معروف و نهی از منکر را با روش درست انجام دهیم. این مشارکت سبب می‌شود که رهبر، همه افراد جامعه را پشتیبان خود بداند و هدایت جامعه به سمت وظایف اسلامی برای رهبر جامعه آسان‌تر شود.^{۴۰}

۳۵ (۵- اولویت دادن به اهداف اجتماعی):^{۳۵} (در برخی موارد که اهداف و آرمان‌های اجتماعی در برابر منافع فردی قرار می‌گیرند، باید بتوانیم از منافع فردی خود بگذریم و برای اهداف اجتماعی تلاش کنیم؛ مثلاً خرید کالای ایرانی سبب می‌شود که کارخانه‌های داخلی به تولید خود ادامه دهند و مانع بیکاری صدها هزار کارگر شوند. این عمل، به‌طور غیرمستقیم سبب کاهش بیکاری شده و کمک خوبی به حکومت و رهبری است که بتوانند در اداره جامعه موفق‌تر باشند).^{۴۲}

۱- سوره آل عمران، آیه ۱۰۳؛ سوره انفال، آیه ۴۶.

۲- سوره هود، آیه ۱۱۲.

۳- سوره انفال، آیه ۶۰.

۴- بیشتر نکاتی که در این ۵ بند آمده، از عهدنامه امیرالمؤمنین به مالک اشتر و خطبه‌های ۳۴ و ۱۰۷ نهج البلاغه استخراج شده است.

۴۱. "تشبیه مردم یک جامعه به سوارشدگان در یک کشتی" و "مسئول بودن افراد جامعه نسبت به هم‌دیگر"

۱۳۱

به کدام وظیفه مردم نسبت به رهبری اشاره دارد؟ مشارکت در نظارت همگانی

۴۲. اولویت دادن به اهداف اجتماعی که از مسئولیت‌های مردم نسبت به رهبر است را توضیح دهید. مثالی بنویسید.

۴۳. در نظام اسلامی کارگزاران چه کسانی هستند وظیفه آن ها چیست؟

۴۴. عهدنامه ی مالک اشتر از کیست؟ در آن چه چیزی بیان شده است؟

پاسخ: از امام علی (ع) - مسئولیت کارگزاران را بیان کرده است.

بیشتر بدانیم

مدافعان حرم

با نگاهی به تاریخ اسلام و وقایع دوران انقلاب اسلامی و پس از آن، درمی یابیم که مشارکت و همکاری مردم و حمایت و پشتیبانی از رهبر، منافع بزرگی را برای اسلام و کشور به ارمغان آورده اند. یکی از این موارد، مجاهدانی هستند که امروزه به نام «مدافعان حرم» مشهور شده اند. این جوانمردان، زندگی خود را فدای حفظ امنیت و ناموس کشور کردند و زمینه فروپاشی سازمان مخوف داعش را فراهم ساختند. کتاب های «خدا حافظ سالار»، «یادت باشد»، «لبخندی به رنگ شهادت» و «شاهرگی برای حریم» به زندگی و خاطرات زیبای تعدادی از شهدای مدافع حرم پرداخته اند.

وظیفه کارگزاران

۴۴ (کارگزاران، همان مدیران و مسئولان جامعه اند که امروزه امور سه قوه مقننه، مجریه و قضائیه را برعهده دارند. در واقع، کارگزاران یاران و کمک کنندگان به رهبرند) اگر کارگزاران جامعه، وظیفه خود را به درستی بشناسند و هم به درستی اجرا کنند، اعتماد مردم به حکومت، روز به روز افزایش می یابد. همچنین عملکرد غلط کارگزاران، سبب افزایش و انباشته شدن مشکلات و ناکارآمدی حکومت خواهد شد.

تفکیک

امیرالمؤمنین علی علیه السلام در «عهدنامه مالک اشتر»^۱ حکیمانه و عالمانه مسئولیت کارگزاران را بیان کرده است و هرکس، آن را مطالعه کند، به عظمت فکر و درایت آن حضرت در کشورداری پی می برد. ایشان در این نامه، وقتی مسئولیتی را بیان می کند، علت آن را هم برای مالک اشتر توضیح می دهد. بخش هایی از عهدنامه مالک که در اینجا آمده است را مطالعه کنید و سپس مسئولیت ها و علت آنها را مشخص کنید.

- ۱- دل خویش را نسبت به مردم، مهربان کن و با همه، دوست و مهربان باش؛ **علت** چرا که مردم دو دسته اند **وظیفه**
- دسته ای برادر دینی تو و دسته ای دیگر در آفرینش همانند تو هستند.
- ۲- **وظیفه** دز به دست آوردن رضایت عموم مردم سعی و تلاش کن نه در جلب رضایت خواص؛ **علت** که با وجود رضایت عمومی، خشم خواص به تو آسیبی نمی رساند و با خشم عموم مردم، رضایت خواص سودی نمی بخشد.
- ۳- **وظیفه** کسانی را که از دیگران عیب جویی می کنند، از خود دور کن؛ **علت** زیرا در نهایت مردم عیب هایی دارند و مدیر جامعه باید بیش از همه در پنهان کردن آنها بکوشد.
- ۴- **وظیفه** عده ای افراد مورد اطمینان را انتخاب کن تا درباره وضع طبقات محروم تحقیق کنند و به تو

۱- نهج البلاغه، نامه ۵۳.

جواب ۲ اندیشه و تحقیق: تقلید برای کسانی لازم است که به سن تکلیف رسیده و در احکام دین کارشناس و متخصص نباشند. تقلید به اصول اعتقادی، یعنی توحید، معاد، نبوت، امامت و عدل مربوط نمی شود و در این اصول، هرکس باید با دلیلی که در حدّ خود دارد، به یقین برسد. تقلید به فروع دین، یعنی احکام و دستورات عملی مربوط می شود. گزارش دهند. سپس برای رفع مشکلات آنها عمل کن ...، زیرا این گروه [افراد محروم] بیش از دیگران به عدالت نیازمندند.

۵- اگر با دشمن پیمان بستنی از پیمان شکنی دشمن غافل نباش، که دشمن گاهی از این راه تو را غافل گیر می کند.

بیشتر بدانیم

امام خمینی علیه السلام، بنیانگذار جمهوری اسلامی، درباره ضرورت تشکیل حکومت اسلامی برای کمک به آمادگی مردم و تعجیل در ظهور می فرماید:

«ما نمی توانیم دنیا را پراز عدل کنیم، این کار فقط توسط امام عصر علیه السلام صورت می گیرد؛ ما نمی توانیم از ظلم در سراسر جهان جلوگیری کنیم، گرچه هر مسلمانی وظیفه دارد با ظلم مبارزه کند. اما ما می توانیم در حد توان خود با ظلم مبارزه کنیم و شرایطی را فراهم کنیم که اسباب ظهور، بهتر فراهم شود و چون می توانیم چنین کاری کنیم، باید حکومت اسلامی را تشکیل دهیم»^۱.

جواب ۱ اندیشه و تحقیق: تقلید در احکام دین به معنای مراجعه غیر متخصص به فرد

اندیشه و تحقیق

متخصص در احکام برای انجام دادن صحیح وظایف دینی

- ۱- مقصود از «تقلید» در احکام دینی چیست؟
- ۲- تقلید برای چه کسانی لازم است و شامل چه زمینه هایی می شود؟ **جواب بالای صفحه**
- ۳- چرا مرجع تقلید باید «عادل» و «زمان شناس» باشد؟ **جواب پایین صفحه**
- ۴- انتخاب ولیّ فقیه در کشور ما چگونه انجام می گیرد و مردم از چه طریقی در انتخاب ایشان دخالت دارند؟ **به دو شکل ۱. مستقیم: مردم به طور مستقیم با حضور در راهپیمایی ها و اجتماعات رهبر را انتخاب می کنند مثل انتخاب امام خمینی (ره) ۲. غیر مستقیم: اکنون مردم ابتدا مجلس خبرگان را انتخاب می کنند و مجلس خبرگان فرد شایسته رهبری را انتخاب میکند مثل انتخاب آیت الله خامنه ای.**

پیشنهاد

- ۱- در خصوص فقهایی که در جامعه امروز ما به عنوان مرجع تقلید شناخته می شوند تحقیق کنید و اسامی آنان را در کلاس بیان کنید.
- ۲- اصل ۱۰۷ قانون اساسی را که مربوط به انتخاب رهبر است، مطالعه کنید و چگونگی انتخاب ولیّ فقیه را توضیح دهید.

جواب ۳ اندیشه و تحقیق: مرجع تقلید باید عادل باشد یعنی در مرتبه ای از تقوا قرار دارد که در پی انجام دادن

واجبات و دوری از گناهان است و گناهان کبیره را انجام نمی دهد و گناه صغیره را تکرار نمی کند.

همچنین مرجع تقلید باید زمان شناس باشد؛ یعنی، با نیازهای زمان و مسائل جدیدی که در زمان او مطرح می شوند، آشنا باشد تا بتواند احکام دین را متناسب با نیازهای زمان استنباط کرده و برای مردم بیان کند.